

нових варіативних електронних навчальних модулів;

- уніфікація моделей і програмних компонентів створює передумови розвитку контент-індустрії електронних освітніх ресурсів.

У сумі зазначені переваги відкритих освітніх систем забезпечують якість освітнього процесу внаслідок розвитку активно-діяльнісних форм навчання, відкривають перспективи нових освітніх технологій, нових форм аудиторної та самостійної навчальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Giovannetti E., Kagami M. and Tsuji M. (eds). The Internet Revolution: A Global Perspective (Department of Applied Economics Occasional Papers). NY.: Cambridge University Press, 2003. 292 p.
2. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К.: Атіка, 2008. 684 с.
3. Осин А.В. Мультимедиа в образовании: контекст информатизации. М.: Агентство Издательский сервис, 2004. Издание второе. М.: Ритм, 2005.

4. Осин А.В. Создание учебных материалов нового поколения. Информатизация общего образования: Тематическое приложение к журналу «Вестник образования». М.: Просвещение, 2003. № 2.

5. Разработка концепции электронных учебников по образовательным областям. Том 1: Отчет о НИР (заключит.) / РМЦ; Руководитель А.В. Осин; А.В. Гиглавый, М.Н. Морозов, О.И. Руденко-Моргун, Ю.М. Тараскин и др.; ГР № 16518. М., 2002. URL: <http://www.eir.ru>.

6. Oliveira C. (European Commission. Information Society Technologies Programme). Information Technology in Education and Citizenship. URL: <http://web.udg.es/tiec/ponencies/pon4i.pdf>.

7. Wiley D. Learning objects and the new CAI: So what do I do with a learning object? URL: <http://wiley.ed.usu.edu/docs/instruct-arch.pdf>.

8. Welsch E. SCORM: Clarity or Calamity? Online Learning Magazine 2002-07-01. URL: http://www.onlinelearningmag.com/training/search/search_display.jsp?vnu_content_id=1526769.

9. SCORM 2004 3rd Edition – Advanced Distributed Learning Initiative. URL: <http://www.adlnet.gov/scorm/index.cfm>.

УДК 378.461 (1-87).007.2

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРА ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ» МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Канюк О.Л., к. пед. н., доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Кіш Н.В., к. пед. н.,
доцент кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті розкрито наукові підходи до розуміння сутності поняття «культури іншомовного професійного спілкування» майбутніх інженерів. Зроблено аналіз понять «спілкування», «ділове спілкування», «професійне спілкування», «іншомовне спілкування», «культура спілкування», «культура ділового спілкування», «культура професійного спілкування», «культура іншомовного професійного спілкування». Виокремлено основні підходи до розуміння культури іншомовного професійного спілкування інженерів.

Ключові слова: спілкування, ділове спілкування, іншомовне спілкування, іншомовне професійне спілкування, культура спілкування, культура іншомовного професійного спілкування, майбутні інженери.

В статье раскрыты научные подходы к пониманию сущности понятия «культуры иноязычного профессионального общения» будущих инженеров. Сделан анализ понятий «общение», «деловое общение», «профессиональное общение», «иноязычное общение», «культура общения», «культура делового общения», «культура профессионального общения», «культура иноязычного профессионального общения». Выделены основные подходы к пониманию культуры иноязычного профессионального общения инженеров.

Ключевые слова: общение, деловое общение, иноязычное общение, иноязычное профессиональное общение, культура общения, культура иноязычного профессионального общения, будущие инженеры.

Kanyuk O.L., Kish N.V. SCIENTIFIC APPROACHES TO UNDERSTANDING THE ESSENCE OF THE CONCEPT "CULTURE OF FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONAL COMMUNICATION" OF FUTURE ENGINEERS

The scientific approaches to understanding the essence of the concept "culture of foreign language professional communication" of future engineers are revealed in the article. The analysis of concepts "communication", "business communication", "professional communication", "foreign language communication", "culture of communication", "culture of business communication", "culture of professional communication", "culture of foreign language professional communication" is done. The basic approaches to the understanding of the culture of foreign language professional communication of engineers are singled out.

Key words: communication, business communication, foreign communication, foreign language professional communication, culture of communication, culture of foreign language professional communication, future engineers.

Постановка проблеми. Реалізація процесу формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів передбачає ґрунтовне вивчення цього феномену та суміжних із ним понять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «культура» вживають у кількох значеннях. Найближчим для нас є трактування культури як «ступеня досконалості, досягнутого в опануванні тієї чи іншої галузі знання або діяльності» [1, с. 202].

В окремих педагогічних словниках термін «культура» тлумачиться як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, що втілюються в результатах продуктивної діяльності [2, с. 178].

В.А. Лівенцова визначає «культуру» як особистісну характеристику, що відображає рівень оволодіння певною діяльністю, розвиток якостей, умінь і здібностей, необхідних для її ефективного виконання [3, с. 7].

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування сутності поняття «культури іншомовного професійного спілкування» майбутніх інженерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під поняттям «культура» ми розумітимемо сукупність показників, наявність яких забезпечує майстерність у виконанні будь-якого виду діяльності, в т. ч. і спілкування, яке входить до предмета нашого дослідження. Сукупність показників умовно поділятимемо на внутрішні і зовнішні.

Розкриття сутності поняття «культури іншомовного професійного спілкування» передбачає також аналіз понять «спілкування», «комунікація», «культура спілкування». Розгляд культури у двох напрямках (один – у контексті особистісного становлення людини, другий – як спосіб її діяльності) уможливіє встановлення взаємозв'язку між культурою і спілкуванням.

На думку Н.В. Абашкіної, ідея спілкування стала стрижневою проблемою соціального життя і культури на початку ХХ ст. Дослідниця особливо відзначає вклад у розвиток цієї ідеї мислителів і філософів М. Бубера, М. Хайдеггера, К. Ясперса та ін. Так,

К. Ясперс розглядає проблему порозуміння, відкритості, діалогу культур як життєву необхідність. М. Бубер спирається на положення Л. Фейербаха про те, що людська сутність розкривається тільки у спілкуванні. Спілкування, таким чином, виступає стрижневою, системоутворювальною категорією комунікативної педагогіки [4].

На думку української дослідниці Т. Гриценко, «культура спілкування» – це частина культури поведінки людини у суспільстві; «культура поведінки» – сукупність форм щоденної поведінки людини, в яких знаходять зовнішнє вираження моральні й естетичні норми такої поведінки. Культура поведінки не буває поза культурою спілкування, і навпаки. Культура спілкування поміж людьми ґрунтується на дотриманні загальних правил поведінки, відомих під словом «етикет». «Мовленнєвий етикет» – важливий компонент національної культури [5].

Вітчизняні та зарубіжні дослідники [6–13] зазначають, що культура мовлення містить два аспекти: мовний і мовленнєвий. На думку В.Г. Пасинок, мовна культура – це показник опанування словниково-граматичним багатством, стилістичним арсеналом: словниковим складом, синонімікою [10, с. 67].

Таким чином, культура мовного спілкування – це багатопланове явище, яке можна уявити у вигляді декількох «рівнів», до яких належать високо розвинуті пізнавальні процеси; сукупність мовних і позамовних знань; сукупність навичок і вмінь, що забезпечують логічність, експресивність, стилістичну адекватність мови; вміння планувати дискусію та керувати нею з метою здійснення мовного впливу на адресата [11, с. 98].

Г.Л. Чайка розглядає культуру спілкування як складову частину культури людини загалом. Вона, як і будь-яка інша культура, містить певну суму знань [12]. І.О. Татаріна підкреслює, що культура мовлення є компонентом загальної культури особистості й, узагальнюючи підходи до розуміння обох аспектів культури мовлення (мовного і мовленнєвого), зауважує, що перший пе-

редбачає нормативність мовної структури висловлювання [13, с. 44].

Під «культурою спілкування» розуміють специфічно людський спосіб діяльності, що містить «систему вироблених механізмів, завдяки яким стимулюється, програмується, координується і реалізується активність людей у суспільстві» [14, с. 11].

Культура спілкування трактується науковцями як єдність культури поведінки, мовлення і мови [15, с. 11]. Під культурою спілкування розуміють наявні в суспільстві і житті людини форми творіння спілкування, систематизацію та реалізацію його норм, способів і засобів відповідно до ієрархії цінностей та установок. Тобто, нормовідповідні та творчі компоненти пов'язані в цьому феномені. Спілкування і його культура – це творчість, яка веде до самовдосконалення, і водночас це цінність для кожної людини і для суспільства загалом. Саме єдність спілкування та його культури визначає успіх у взаємодії людей. Цінністю культури спілкування стає тоді, коли слугує задоволенню їх актуальних потреб у спільній діяльності та духовному розвитку.

Для оволодіння культурою спілкування, на думку Т.Б. Гриценко, фахівець повинен мати елементарні знання з психології, етики спілкування, уміти застосовувати на практиці комунікативні установки [16].

Російська дослідниця І.Г. Томарева підкреслює: високий рівень культури спілкування включає досконале володіння мовою, уміння використовувати мовні одиниці для побудови адекватних висловлювань з урахуванням цілей і задач спілкування, уміння використовувати мовлення як засіб не тільки впливу, а й взаємодії зі співрозмовником, як засіб генерації нового, творчого ставлення до своєї діяльності і до роботи колег [17, с. 8].

Вважаємо за доцільне з'ясувати питання співвідношення понять «ділове спілкування» і «професійне спілкування».

Ю.М. Жуков розглядає поняття «ділове спілкування» як синонім до поняття «ділова комунікація» і розуміє під ним «процес просування у вирішенні проблеми шляхом зіставлення, асиміляції, узгодження, взаємозбагачення і т. д. предметних позицій» [18, с. 37].

А.В. Бичок дотримується погляду, що поняття «ділове» і «професійне спілкування» є тотожними. Вочевидь, для фахівців із міжнародного бізнесу та менеджменту ця позиція є прийнятною, оскільки культура професійного спілкування міжнародних менеджерів та економістів передбачає «знання і володіння загальним і службовим етикетом на міжнародному рівні» [19, с. 9].

На нашу думку, між цими поняттями простежується виразна відмінність, якщо йдеться про фахівців інженерно-технічних спеціальностей, оскільки в цьому разі професійне спілкування слід розуміти як спілкування у предметній площині. Тому ми розрізнятимемо ділове (етика ведення ділових, партнерських стосунків) і професійне спілкування (колегіальне вирішення інженерно-технічних виробничих ситуацій), але розглядатимемо ділове спілкування як невід'ємну складову частину професійного. Професійне спілкування завжди є діловим, хоча не кожне ділове спілкування може бути професійним, а стає таким лише тоді, коли суб'єкти спілкування мають професійні інтереси та компетентність.

Якщо ділове спілкування передбачає розуміння того, як здійснюються ділові розмови, ведуться ділові переговори, незалежно від того, фахівцями якої галузі воно реалізується, то професійне спілкування спрямоване на встановлення комунікативних зв'язків між партнерами – фахівцями у конкретній галузі виробничої сфери. Тобто, на нашу думку, поняття «професійне спілкування» не тотожне поняттю ділового спілкування, воно включає елементи останнього, але не вичерпується ним.

Професійне спілкування є невід'ємною складовою частиною будь-якої трудової діяльності. За А.А. Бодальовим, «трудова діяльність також зумовлює та програмує зміст і характер ділового спілкування людей, що беруть участь у створенні матеріального продукту [20, с. 11].

За визначенням Т. Бутенко, основною метою професійного спілкування є передавання необхідної інформації, що безпосередньо стосується спільної діяльності під час роботи або навчання. Зміст професійного спілкування фахівців інженерного профілю полягає: у формуванні вмінь і навичок професійного спілкування, грамотності письмового мовлення, яка є важливою у діловому листуванні; в обміні інформацією між викладачем і студентом у навчальному процесі; у змісті самої інформації, яка є головним чинником отримання і формування знань та умінь студентів.

Таким чином, зрозуміло, що професійне спілкування має відмінності від усіх інших видів спілкування, причому воно є конкретним і особливим для кожної професійної сфери, у т. ч. і для інженерно-технічної галузі. Особливість професійного спілкування полягає у специфіці використання власне професійної лексики, забезпеченні реалізації професійно важливих функцій фахівців конкретної виробничої сфери й

організації взаємодії, спрямованої на вирішення професійно орієнтованих проблем.

Культуру ділового спілкування визначають як сукупність моральних норм та уявлень, що регулюють поведінку і взаємини людей у процесі їхньої виробничої діяльності [21].

Під культурою професійного спілкування В.А. Лівенцова розуміє складну інтегральну якість, яка синтезує перцептивні, комунікативні й інтерактивні уміння, детермінується професійно ціннісними орієнтаціями та визначає ефективність професійної взаємодії. Вона характеризує здатність фахівця адекватно сприймати та розуміти поведінку співробітників і ділових партнерів, налагоджувати продуктивні міжособистісні взаємини, формувати сприятливий емоційний мікроклімат в очолюваному колективі, гнучко використовувати вербальні та невербальні засоби комунікації.

У контексті особистісного підходу у культурі професійного спілкування дослідниця виокремлює дві взаємопов'язані, але якісно своєрідні підструктури: особистісну та поведінкову. Особистісна підструктура включає мотиваційно-ціннісні установки, професійні орієнтації фахівця, які визначають спрямованість його спілкування, вибір тих чи інших способів взаємодії зі співробітниками. Поведінкова, або операційно-дійова, підструктура охоплює способи організації професійної взаємодії з партнерами, вербальні та невербальні засоби спілкування, комунікативні стратегії та прийоми впливу на підлеглих [22, с. 7].

У дисертаційному дослідженні С.М. Амеліної показано, що культура професійного спілкування – один із найважливіших складників професійної культури фахівця, який забезпечує його конкурентоспроможність на сучасному та майбутньому ринку праці, дозволяє вирішувати виробничі проблеми, спираючись на уміння спілкуватися і співпрацювати з різними людьми [23].

Іншомовне спілкування розуміють не тільки як уміння подавати інформацію структурою та формами іноземної мови, а і як процес обміну інформацією, у ході якого досягаються певні цілі і завдання, об'єднані єдиною стратегією взаємодії, взаєморозуміння та співробітництва. Специфіка іншомовного спілкування полягає в тому, що воно не можливе без знання ментальних особливостей, норм етикетної поведінки та мовленнєвого етикету, які прийняті у спільності носіїв мови, без уміння адекватного їх розшифрування й успішного відтворення [24].

Важливим для нашого дослідження є простеження взаємозв'язку та взаємозалежності між поняттями «культура спілку-

вання» та «комунікативна культура», які є базовими для понять «культура іншомовного професійного спілкування» та «іншомовна комунікативна культура» відповідно.

Розглянемо поняття «комунікативна культура». Питання, присвячені комунікативній культурі, порушені в дослідженнях Г. Артем'євої, Ю. Ємельянова, С. Знаменської, О.М. Корніяки.

Зокрема, О.М. Корніяка комунікативну культуру окреслює як морально-зорієнтований засіб спілкування, що забезпечує ефективно-інформаційний обмін між людьми, який опосередковує їхню взаємодію та взаємовплив, уможливорює міжособистісне сприймання та взаєморозуміння (перцепцію); це довершена готовність і спроможність особистості до спілкування з оточенням [25].

У дослідженні Л. Пономаренко комунікативна культура – це властивість її носія, яка дозволяє йому відтворювати засвоєні ним знання, цінності, моральні й етичні норми, проявляючи індивідуальні й особистісні якості, досягати конкурентного спілкування, а саме: репрезентування власних думок, ефективного сприйняття, розуміння партнерів по спілкуванню, їхньої взаємодії і взаємовпливу, із використанням вербальних і невербальних комунікативних умінь і навичок.

На думку І.В. Ковальчук, теорія формування комунікативної культури особистості включає методику освітньої та просвітньої діяльності у сфері культури [26]. У праці В.В. Соколової комунікативна культура розглядається «як сукупність умінь і навичок, які забезпечують доброзичливу взаємодію людей один з одним, ефективно вирішення різноманітних завдань спілкування, як важливий засіб освіти і як результат розвитку особистості» [27, с. 28].

Таким чином, якщо комунікативна культура – це характеристика, що більшою мірою стосується культури особистості, то культура спілкування стосується характеристики процесу, тобто комунікативна культура співвідноситься із культурою спілкування як одиничне із загальним. Комунікативна культура кожного з учасників колективної співпраці впливає на загальний рівень культури спілкування у процесі міжособистісної взаємодії.

Під іншомовною комунікативною культурою І.В. Кухта розуміє інтегративну характеристику, яка визначає комунікативно-професійний статус особистості й охоплює спрямованість на комунікацію, здатність до використання іноземної мови в певному соціально-культурному середовищі, внутрішню готовність до міжкультурної взаємодії

у професійній сфері. Іншомовна комунікативна культура виступає компонентом професійної підготовки фахівців [28, с. 9; 80].

Висновки з проведеного дослідження. Спираючись на результати наукових доробок учених, ми виокремили такі основні підходи до розуміння культури іншомовного професійного спілкування інженерів: особистісний – виражає ступінь оволодіння майбутніми фахівцями сукупністю принципів і реальних механізмів, які забезпечують їхню позитивну взаємодію в іншомовному професійному середовищі; культурно-етичний – ґрунтується на дотриманні загальних правил поведінки людини (у побуті, спілкуванні з іншими людьми), у яких знаходять зовнішнє вираження моральні й етичні норми поведінки; професійний – визначає здатність до ефективного спілкування в контексті професійної діяльності.

Згідно з авторським розумінням, поняття культура іншомовного професійного спілкування трактується як інтегральна якість особистості, що характеризує ступінь її володіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови в певних, професійно адекватних ситуаціях спілкування.

Перспективи подальших досліджень полягають у розкритті соціокультурного підходу до процесу формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх інженерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Харків: ФОЛІО, 2002. 543 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 367 с.
3. Лівенцова В.А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів не виробничої сфери: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопільський державний педагогічний університет ім. В.Г. Гнатюка. Тернопіль, 2002. 20 с.
4. Абашкіна Н.В. Проблеми гуманізації професійної освіти у філософській думці Німеччини ХХ століття: Матеріали міжнар. наук. конф. «Міжнародне співробітництво та університетська освіта», 2000. С. 81–87.
5. Гриценко Т.Б. Етика ділового спілкування: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 344 с.
6. Богуш А.М., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей: підручник. К.: Слово, 2006. 304 с.
7. Будаєк С.В. Формування готовності студентів до іншомовної діяльності з дошкільниками: монографія зі спецпрактикумом: у 2 кн. К.: Слово, 2008. 288 с.
8. Васильєва А.Н. Основы культуры речи. М.: Русский язык, 1990. 247 с.
9. Татаріна І.О. Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх учителів засобом педагогічної риторики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2005. 245 с.
10. Пасинок В.Г. Теоретичні основи мовленнєвої підготовки вчителя: монографія. Харків: ІМНС. 2001. 280 с.
11. Петровский А.В. Проблема развития личности с позиции социальной психологии. Вопросы психологии. 1984. № 4. С. 15–29
12. Чайка Г.Л. Культура ділового спілкування менеджера: навч. посіб. К.: Знання, 2005. 442 с.
13. Татаріна І.О. Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх учителів засобом педагогічної риторики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2005. 245 с.
14. Брик Т.О. Формування вмій іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2008. 236 с.
15. Чмут Т.К., Чайка Г.Л., Лукашевич М.П., Осечинська І.Б. Етика ділового спілкування: курс лекцій. К.: МАУП, 1999. 203 с.
16. Гриценко Т.Б. Етика ділового спілкування: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 344 с.
17. Томарева І.Г. Лингводидактический аспект формирования речевой культуры менеджера: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. М., 2006. 144 с.
18. Жуков Ю.М. Эффективность делового общения. М.: Знание, 1988. 64 с.
19. Бичок А.В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу і менеджменту: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2010. 22 с.
20. Бодалев А.А. Психология общения. Избранные психологические труды. М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2002. 320 с.
21. Шафранов-Куцев Г.Ф. Социология: Курс лекций: учеб. пособ. М.: Логос, 2012. 368 с.
22. Лівенцова В.А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Тернопільський державний педагогічний університет ім. В.Г. Гнатюка. Тернопіль, 2002. 20 с.
23. Амеліна С.М. Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів: автореф. дис. ... док. пед. наук: 13.00.04; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків, 2008. 40 с.
24. Гапоненко Л.П. Формування готовності студентів вищих педагогічних закладів до іншомовного спілкування: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Криворізьк. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2003. 20 с.
25. Корніяк О.М. Психологія комунікативної культури школяра: монографія. К.: Міленіум, 2006. 336 с.
26. Ковальчук І.В. Психологічний аналіз комунікативної культури як якісної характеристики особистості. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія «Психологічні науки». Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2012. Т. 2. Вип. 8. С. 148–154.
27. Соколова В.В. Культура речи и культура общения. М.: Просвещение, 1995. 192 с.
28. Кухта І.В. Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців туристичної сфери: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2011. 22 с.